

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 39.

У НОВОМ САДУ 24. СЕПТЕМБРА 1887.

ГОД. III.



Од погама мојим отимљу се вали,
Силан је и страхан њихов бурни лет;
А над мојом главом узнели се ждрали,
Они журно лете у далеки свет.
У дугачком низу они лете југу,
Где им цвеће краси постојбину другу.

Обале су пусте и пољане мирне,
А јесењи ветар лелуја ми влас...
Тужно шуми трека, кад је ветар дирне,
Шуми, као болни, умирући глас.
С криком лете ждрали више моје главе,
И губе се нагло у даљине плаве.

Што сам тужан тако? Шта ми тишти груди?
Увенула младост ил одбегли Мај?
Куд ми сетни поглед у даљину блуди
И чега се тиче горки уздах тај?
Буни ли ми душу та природа снежна,
Ил младости моје успомена нежна?

Београд.

*

О путници-ждрали с ове суре стене,
Маховином седом што се крије сва,
Валови столећа о коју се пене,
Остављен и тужан поздрављам вас ја:
Вас прогони јесен у пределе југа,
Из предачког краја мене гони туга.

Ах, мисао моја за вама се креће,
Где јесени мрачне не царује ћуд,
Где на земљи влада вечно премалеће,
И млађани живот разлива се свуд,
Где спомени стоје одисконских дана,
И мирисне шуме древнога Ливана —

Где поклоник седи, у чаробној ноћи,
Смерно двори Бога и беседи с њим,
Где молитва шуми у чудној самоћи,
И к небу се диже од измирне дим,
И шум тихо струји од сињег мора,
И тишина веје са прастарих гора.

Војислав.

ПОСЛЕДЊА ЛУТКА.

НОВЕЛА МАРИЈЕ С—ЕВЕ.



Било је заиста чудно посматрати је. Овамо одрасла девојка а намешта и кити лутку. Хаљина, ако и не дугачка, допире јој до чланака а држи лутку у левој руци и гледи, како да јој боље намести шарено одело. Пуначке груди, покривене танким велом, надимљу се живо а десна јој рука дотерује што лепше боре на луткиној хаљиници. Смеђа коса, спуштена низ рамена, таласа се при сваком покрету леше главе њене, кад загледа лутку, да је што лепше удеси. Лице, да, лице! Било је ту и озбиљнога и детињастога, и савалачкога и безазленога, али све природно, као у незнању и као од срца.

По столу леже разне ствари, чију вредност може само девојче да уважи; осталом свету тако су излишне, као њојзи што су потребне и велеважне. Било је ту трака, чипака, дугмади, шарених дроњака, игала, гајтана и још ваздан ситница, које и немају имена свог. И све је она то пажљиво употребила, кад јој је што устробало...

Е, сад је лутка удешена и може лепо дочекати, ако јој ко дође да је посети.

И заиста, врата се отвориле, и у собу уђе старија госпа. Погледи око себе и насмеши се.

— Нелка, докле ћеш бити дете? рече благим гласом.

— Ах, мати, а шта знам радити? одговори Нелка.

— Чудновато, настави госпа, за који дан ти је шеснаест, запамти, шеснаест година; за који дан ћеш добити и дугачку, запамти, и дугачку хаљину; за који дан ћу те водити и на забаве; за који дан — нећу даље ни да мислим, а ти се играш с лутком, као да ти је девет година.

— Па шта да радим, мајко?

— Зар нема књига, да их читаш? Зар не можеш узети посао какав у руке? Зар немаш ни једне другарице, да се разговараш с њоме? Зар — та, зар девојка од шеснаест година не зна ништа друго, него лутку облачити и свлачити? Не разумем те, Нелка.

Нелка обори главу и поче и нехотице гледати главату лутку своју. За тим, као да се нечем досетила, гурне је од себе, покупи све ситнице са стола и баци их на лутку.

— Тако, рече нагло и чисто јогунасто, сад је мирна. Нек ту лежи, док јој се когод не смиљује. Па опет, — настави после мале почивке, — жао ми је ње. Она ме забавља већ толико година; али кад кажеш, да ми не доликује...

— Не мислим ти кварити забаву, одговори јој мати, али морам ти рећи, да ти боље приличи озбиљније занимање. Помисли само, да ниси више дете.

После тих речи удали се госпа те Нелка остане сама. У први мах није лутку ни гледала, али мало по мало, а она јој се приближи, покупи ситнице с ње, положи их у кутију и однесе је у свој орман. За тим узме лутку, погледи је тужно и жалостиво, и положи је такођер у орман. Опраштала се с њоме, тепала јој свакојако, само да некако себе пред лутком оправда. Опраштала се с њоме и кад је легла у кревет, па и сутра дан, кад је устала, ако се испрва с њоме живо и поздравила; заборавила је у онај мах, да ће јој за који дан бити шеснаест година и да се с лутком већ једаред опростила.

Тешко јој беше, врло тешко, на мах напустити најлепше уживање своје, напустити највернију другарицу своју, с којом је говорила, што је хтела, и која јој је одговарала, што је Нелка хтела. Тако прикладну другарицу неће за цело никад наћи: та она је свагда разумела, кад се и на њено мајушно срце спустила туга, туга са поквареног кроја од хаљине; њојзи је поверавала тајну, кад је не-

спремљена пошла у школу, или бол, големи бол, што није имала два новчића, да у десет сати купи земичку, те да се мало заложити. А лутка је жалила, заиста, баш је жалила своју велику другу, и тешила је, да ће сутра за цело бити боље. А лутка је обећала, баш обећала, да ником на овом свету неће одати тајну, да јој Нелка иде неспремљена у школу.

Зар је онда чудо, што је тешко, врло тешко, растати се с тако верном другарицом!

Но мати јој рече, да јој више не доликује играти се као мало девојче, да ће јој за који дан бити шеснаест година, да ће добити дугачку хаљину и да ће скоро ићи на забаве. А кад то мати каже, мора да је тако.

И Нелка с уздисајем затвори орман, обуче се и оде у другу собу.

Цео дан беше замишљена; ручак јој није пријао као обично а кад је узела посао у руке, прстићи јој не могаху играти ону ситну игру, које при послу мора бити, ако је стало до напретка.

Прођоше тако дани, један за другим. Нелка беше већ у седамнаестој години, добила је и дугачку хаљину и само што није била још на забави. По кад кад — а ко би јој замарио! — отвори лагано, чисто крадом, орман, погледи лутку, извади је и почне је миловати. Што јој се очи напунише сузама, није ни осетила; она је у таквом тренутку и уживала и тужила, и само је стрепила, да је мати не нађе такву. Није могла бити без лутке, морала се с њоме, ма и на часак само, позабавити, и онда је с лакним срцем узела посао у руке и — опет мислила на лутку.

Чудно девојче! У друштву с лутком одржала је своју душевну невиност, сачувала безасленост срца свог. Ко се с њоме разговарао, није могао ни о чем другом говорити, него о обичним, свакидашњим појавама, у колико је допирао њезин обзор: о јутру, о школи, о учитељима, о башти каквој. Таквом приликом је знала говорити, и то доста живо; по ако се нашао ко, да заподене разговор о лепој месечини, о загаситим очима, о откуцајима млађаног срца, Нелка би га зачуђено погледала, рекла коју реч и на послетку заћутала са свим: о чему нема појма, не може ни говорити. Млади људи су је држали за ограничену и неспретну а жене за подмуклу и лицемерку. »Зна та више него ма која, али се претвара,« беху милокрвне осуде о Нелци. А Нелка се

баш није претварала; ћутала је, што није знала, да је појезије у месечини и самоћи, да је у лепим очима вртоглавица за сваког момка, да су живљи откуцаји млађаног срца издајници унутрашње чежње.

Где који искуснији радовао се умиљатој невиности прекрасног чеда тог и разговарао се с њоме о ономе, што она зна, а никад му уста не пређе реч, о којој би Нелка премисљати могла. А то беше уживање за њих. Ништа гнуснијега од клизавих речи, управљених на младо девојче, и ништа одвратнијега од жељних погледа, којима старији људи девојачки пупољак гледе Свака таква реч отров је на

невино срце а такав поглед паклени је плам, који сажиже душу, који буди хиљаду нових мисли и потпирује слутњу до неке магловите представе.

И Нелка је уживала у разговорима, али њено уживање беше сасвим другаче од уживања оних, који се с њоме разговарали. Она се просто забављала, од прилике као с лутком својом, само што није сама одговарала на своја питања, већ онај, с којим се забављала, и неколико тренутака после расанка заборавила је, да се у опште и разговарала, и готова беше, с том истом особом други пут започети тај исти разговор.

(Наставиће се.)

ЛЕПОСАВА.

ОД ЉУБИНКА.

I.



кићеном, белом зраку,
Где је гуслар песме певó,
Наше шехер Смедерево!
Ти нам храниш циглу наду
На витешке, славне дане
Новим сунцем обасјане!...

У том граду зора плава...
Њу је отац жељно гледó
К'о потоње своје чедо...
Дивна беше Лепосава!
Красан листак белог крина,
Њерка седог властелина!

Војеводу Жарка знају
К'о јунака таква ретка —
О њем' има приповетка:
Како с' хорде таласају!
Где потегне оштра пала
Бије јунак — није шала!

Сад је Жарко старац седи,
Малаксале руке старе,
Коњи леже у ахаре.
О дувару палаш бледи,
Хрђа гризе челик љути,
Гледа старац... дршће... ћути.

Хај, сећа се младих дана,
Кад је с Турком бојак био,
Кад је мнзге погубио,
Сред јуначког сред мегдана.
Па кад дому свом се врне,
Њега гледе очи црне...

И сад гледа дивне очи,
Две звездице неба плава, —
Дивна беше Лепосава!...
Са усана миље точи.
Ко дотакне путир свети,
Свој ће живот прегорети!

„Лепосаво, јање моје!
„Рад мојега само мира,
„Окани се Драгомира, —
„Стегни мало срце твоје!
„Није злато све што сјаје,
„А лепота превара је!

„Нашао сам теби злато,
„Младо момче... оца знапа,
„Сина седог Алтомана!
„Красно, добро, умиљато!
„Баш пристало момче за те
„И ја њему обећа' те!

— Немој тако, немој, оче!
— И томе ће доћи време;
— Нека страва обузе ме,
— А слутити срце поче:
— Да не мариш за ме ништа,
— Да ме тераш са огњишта!

Ћути старац... дуго ћути
Тек из груди уздах с' оте:
Чедо моје, мој животе!
Шта ти младо срце слуги?
Тебе терам?... Ох, не збори!
То ме уби, то умори!

И девојка, капља росе,
На груди је старе пала,
Па се горко заплакала,
А вихори уздах носе:
Прости мени, бабо, прости,
Увредих те у жалости!

II.

Ноћ је пала, нојца тија,
Смедерево санак снева!
Ал каква је оно дева
Од бисера бисернија,
Што у врту дивном седи,
Што звездано небо гледи?...

Спустила је црне власи,
А одећа лака, бела,
Око витога свила с' тела,
Румен бајна лице краси,
А тек очи, ватра жива!
Мниш: то вила санак снови.

Шта то збори чедо бајно,
Чедо лепо ноћи тије?
— „И још мени дош'о није?
А рек'о је доћи тајно.
У сред ноћи тихог мира
Чекај, душо, Драгомира.

Драгомире!... жељо жива,
Драгомире!... надо мила,
Срце сам ти поклонила.
Да л' сам за то, драги, крива?
Тебе жељкам сваке ноћи!
Драгомире, хоћеш доћи?

Зашкрипнуше мала врата,
Из мисли се дева прену,
Па у поноћ тиху глену...
Угледала слику злата,
Бурно с' диже... крочи... стаде
Па на груди мушке паде!

„Лепосаво! миље моје...
„Драгованко моја красна,
„Мог живота звездо јасна,
„Де, подигни очи твоје!...
„Очи црне, слатке стреле
„И образе, душо, беле!

„Хој, ти не знаш, шта ме мори,
„Шта ми мушке ломи груди!
„Твој ми поглед тек пробуди
„Верну љубав, која гори
„Усред срца, срца жива,
„Распаљива, сагорива!...

„За твој осмех све сам дав'о:
„Задњу искру наде бујне,
„Задњу капљу крви рујне.
„Лепосаво! Лепосаво!...
„За те само срце стрепи,
„Зоро моја, данче лени.

— Ја те љубим!... „Збори даље!“
— Ох, ал шта ћу? Реци мила?
— Душа ми се упалила
— У твој оку!... „Бог те шаље,
Да повратиш наду мени
У пропалој успомени!...“

— Седи, драга! Тако... тако!
— Да ти драги љубав збори,
— Да на срцу срце гори.
— У мени је рај и пако!...
— Обоје се овде слило,
— Чедо моје... Чедо мило!

На усне је усна пала,
У пољупцу душа тоне.
Нашто чари васионе?
Нашто песме славља мала?
Нашто свега?... Све се слило
У танано руменило!...

Све је мирно!... Тек уздаси
Што се чују каткад само:
Сто живота да имамо,
Гледећ оне црне власи
За један би уздах дали,
Све би... све би жртвовали!...

* * *

Ко се оно тихо краде
Поред врта?... Сенка нека;
Није налику на човека!
Жуте косе, кратке браде,
Сушта слика грозног пакла!...
Где и врата с' већ дотакла!...

Опрезно се натраг креће
А с усана кô да с' чује,
Кô да тихо одјекује:
„Ту је моје лепо цвеће,
„Ту је зора мојих дана,
„Што презире сиротана!...

„Шта?... Зар Шишман није ништа?
„Ој, и наход бедни има
„Бујну ватру у прсима,
„Свети пламен светилишта,
„Што у срцу мом се диже,
„Што ме пече и сажиге!...

„Ха, ено је!.. Ала ј' дивна!
 „А лахори уздах носе
 „Па је сетна, жалостивна!..
 „Ма шта видим? Није сама,
 „Већ на мушким на уснама!..

— — — — —
 „Госпођице — Шишман збори, —
 „На вас отац давно чека,
 „Погледа вас из далека,
 „На столу му свећа гори!..
 „Жудан отац ћерке своје —
 „И Алтоман дошао је!..

Лепосава, хитра срна,
 Стиште руку свога злата,
 Па на мала јурну врата;
 Таласа се коса црна...
 Драгомир је жудно гледа,
 Шта ће?... отац заповеда!

„Сад смо сами — Шишман рече, —
 „Јерина ме к вама шаље,
 „А по мени и поздравље:
 „Кад се сутра спусти вече,
 „Да дођете њеном двору!..
 „Крај је моме разговору!

— Зар Јерина?! Шта ћу, кажи?
 — Ја презирем ову жену
 — Уништену, погажену!..
 — Не заносе мене дражи
 — Те Гркиње... иди море,
 — Не просипај разговоре!..

„Идем, идем, ал опета
 „Оне очи... оно лице,
 „Оне дивне обрвице,
 „Оне груди... мирис цвета,
 „Пуне миља и живота...
 „Ох, дивота! Ох, дивота!

— И јест лепа!.. Проклет да сам,
 — Кад јој прве дражи спази,
 — Кад по цветној поћох стази...
 — Ој, убица грозан ја сам
 — Овог чеда... Али нека,
 — Нек ме сутра госпа чека.

Шишман оде... ал на лицу
 Сатански се осмех вије,
 Промашно хитац није:
 „Е, улових мудру тицу...
 „Сутра опет... к њој ћу ићи,
 „Вачено ће семе нићи.“

III.

„Живота ми, дивна Лепа,
 „Блаженог ми жудног мира,
 „Ти ћеш видет' Драгомира,
 „Где Јерини слатко тепа:
 „Сунце моје... алем-каме,
 „Душа твоја опија ме.

— Ћути... ћути... то је много,
 — Стид на твоје горе лицу.
 — Зар он љуби деспотицу?
 — Веровати ко би мог'о
 — У ту басну твојих речи?...
 — Болестан си... иди с' лечи!..

„Кунем ти се, лепа дево,
 „Небом, сунцем, вечним рајем
 „И потоњим уздисајем,
 „Да је тако. Срца ево,
 „Па га проби мачем ома,
 „Ако сутра буде дома.

— Добро, иди... Сутра, рече,
 — Код Јерине... је ли тако?
 — Ох, из тебе збори пак'о!..
 — Кад се спусти тихо вече
 — Код Јерине он ће бити?...
 — Јади ће ме уморити!..

Обхрвали љути боли,
 Савладали тешки јади
 Два срдашца... двоје млади',
 Она љуби... он је воли,
 Ал пакост је замке сплела,
 С тог је Лепа невесела.

На мекане беле руке
 Наслонила дивну главу,
 Те у зору гледа плаву.
 Свлададе је тешке муке
 Мисли мисли прошлих дана,
 Шаренога вилистана...

Хеј, како би хтела ббна,
 Да пробуди прошлост милу
 У чаробном руменилу!
 Ал пред њоме стоји она,
 Мрка ока... дивна лица
 Поносита деспотица...

Све је било лепо, дивно,
 Поља, шуме, поток, цвеће,
 Небо, зора, прамалеће...
 Ма сада је жалостивно.
 Све је тужно... све је бледо,
 Расплакано моје чедо!..

Кад би само грешан мога',
Да завирим у те груди,
Где се прошлост лепа буди,
Посред срца крвавога,
Ја бих вид'о чудну слику:
Смрт и пораз несретнику!

— — — — —
Спустила се нојца тија,
Пуна чара, пуна миља
Мири миром струк босиља,
Што га лахор тихи нија,
Па разноси мирис бајни
По ђурђевих дворих сјајни'...

У градини ђурђа стара
На клупици од шимшира
Очекује Драгомира
Млада деспа, пуна чара.
Час се трза, бледи, руди,
Далеко јој поглед блуди...

Чека, чека, а с усана
Тек загрме слатке речи:
Нек крај мојих ногу клечи
Целе ноћи, целог дана!
То ми годи женској ђуди,
То надима моје груди...

По валима слатких жеља
Млађана јој душа плови,
То је жића извор нови,
То је нада, нада веља.
Јер га љуби задњим жаром,
Назива га господаром.

Господаром — њега... она?
Ова чудна, лепа жена?....
Господаром срца њена!
Господаром града стоџа,
Господаром душе.... свега;
Њега? момка најлепшега!....

Јест, тако је, храм је дигла
Усред срца пламенега
Па га гледа као Бога,
Једна жудња другу стигла,
У глави се мисли роје:
„Он је душа душе моје!“

И месец је заш'о веће,
Само звезде трепте мале,
Па су тихо обасјале
Миријасаво дивно цвеће,
Бистри поток, ситне вале,
И сеницу крај обале!....

Занела се лепа жена,
Па и не чу топот хата,
Па и не чу шкрипу врата.
Ко зна, где је мис'о њена?
Занела се, Боже силни,
Занео је лик умилни.

Пред њом стоји јунак млади,
Капља росе, цвет у цвету
Једва броји дваестпету.
Меком руком чело глади,
Гледа госпу лепу, дивну,
Сетну, брижну, жалостивну!...

Ха, како се груди дижу,
Како срце куца јаче,
Лена госпа смије с', плаче,
А жељице жеље стижу —
Руке беле усклик прате:
„Једва, једва — дочека' те!“

Занео се јунак млади,
Занела га жудња веља,
Занела га плаха жеља,
У једној се стопи нади:
Да пољуби бело лице
Поносите деспотице!...

Ал се трже у пџ пута,
Као оно грозна змија
Кад из мрачних провалија,
Пуна срџбе, гнева љута,
На жртву се своју вине,
Да је рони из даљине.

Е, тако је млад-соколу,
Гнев прошао цело тело,
Јер угледа чедо бело
У очајном, љутом болу,
Где на врата немо прати
Поглед бајни, умиљати!....

Задрхтџ је, као прутак,
А девојка цикну лепа:
„Бог да, госпо, била слепа!
„Проклет био сваки кутак,
„Гдегод грешном ногом стала,
„Нигде сређе не имала!

„Ти разори сређу моју,
„Ти остави извор мира,
„Ти ми узе Драгомира.
„Достигла си жељу твоју.
„Нек те суза моја прати,
„Народ ће те кетвом звати!....

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Стао момак . . . стала она,
Та поносна, лепа жена.
Бледа, хладна, као стена,
Као бедем града стона,
О који се вали бију,
Трошно стење да разбију.

Стао момак . . . дршће, стрепи,
А девојка с' у смеј даде . . .
„Гле краљице, драге, младе!
„Погледај ме, данче лепи —
„Ал не, иди . . . ту је ова,
„Пуна једа и отрова!

„Ха, ха, ха, ха, . . . ал се живи,
„Ал се љуби и ужива,
„Ал се златан санак снови! . . .
„Куд одлете соко сиви?
„Празно гнездо . . . соко прну
„У даљину, пусту, црну . . .

„Ха, ха, ха, ха, . . . тако, тако!
„Ја сам нева а ти љуба.
„Грли, љуби твог голуба!
„Певај, певај, што би плак'о?
„И ја певам песме своје:
„Ој, убицо среће моје! . . .

Бледи витез, шапнат' поче:
„Опрости ми, ој, опрости,
„Увредих те у милости,
„Мог живота спасиоче!
„Твом је јаду ова крива!
„Лепосаво, жељо жива!

„Ха, ха, ха, ха . . . свет се ено
„У гресима својим ваља,
„Ја сам ћерка српског краља,
„На колена, грешна жено! . . .
„У мени су гује љуте
„Бежи, црве, згазићу те! . . .

Нестаде је у грохоту.
Куд одлете? . . . Бог ће знати.
Јадни Жарко, јадна мати,
Дал слутите ту страхоту,
Што је за час боли скрише:
Лепосаве нема више . . .

Свест јој мркла! Црна туга
Одузе јој све на свету:
Срећу, живот, цвет у цвету,
Нема драгог, нема друга;
Свест јој мркла . . . дивне среће
Клетва клетву преживеће! . . .

IV.

Глуво доба . . . поноћ црна,
К'о мантија седог каџа,
Целу земљу замотала! . . .
А кроз поноћ, као срна,
Лети једна слика бледа
Мутна ока и погледа.

Лети сенка . . . поноћ стрепи,
— И седи је стражар спав'о —
Лети сенка на Дунаво,
Тражи мира, станак лепи,
Чујеш само жубор-вале
Што се крше о обале! . . .

Све је мирно, стражар спава,
Тек смејање грозно с' чује,
Што кроз поноћ одјекује,
Преко поља и Дунава,
Преко градске куле танке,
Полуделе радованке! . . .

Шта је ово? Стражар прену . . .
Вода пљусну . . . вал се диже . . .
Стражар крочи мало ближе
Те с бедема доле глену.
А из воде зачу вику:
„Прости, Боже, невернику!“

Прекрсти се старац седи,
Па прочита псалам неки . . .
Већ с' изгуби гласак меки,
Што ти врелу крвицу леди.
Чујеш само жубор-вале
Како с' крше о обале! . . .

Зоре ево! . . . Милione
Тица, људи, цвеће веље,
Подигла је са постеље.
На јутрење звона звоне.
Тихо брује гласи звона
Са црквеног са тороња.

Седи кале смерно ходи,
Под пазухом требник носи,
Вељу милост да испроси.
Да запева: „О Господи,
„Тебе слави небо, море,
„И звезде одозгоре! . . .

„Тебе слави све на свету:
„Поток, тице, земља, реке . . .
„Слава ј' твоја све до века . . .
„И у травци и у цвету . . .
„Велича те и олуја . . .
„Алилуја, Алилуја! . . .

Тек што с' кале пењат поче,
Да отвори свете двери,
Ал стадоше калуђери:
„Ох, не иди, свети оче,
„Последњи су ови дани,
„Оскврњени — само стани! . . .

„У цркви је ужас вељи,
„Каквог никад вид'о ниси!
„О конопцу човек виси,
„Задрхтали светитељи! . . .
„— Грозно, страшно . . . од куд тамо? —
„Опрости нам, ми не знамо!“

Тихо крочи кале седи,
Ал пред њиме грозна слика
Обешеног несретника! . . .
Стао кале, па у њ гледи,
А с усана с' зачу тијо:
„То се Шишман обесио!“

* * *

Грозно, грозно! Страшно, Боже!
Клетво вечна, гди си, гди си?
Зар у цркви човек виси?
Зар и то се збити може?
Појава је ово ретка.
То је кобна приповетка! . . .

Али није; било ј' ово:
Мучила је мука веља
Грозног, страшног мучитеља,
У муци је нојцу пров'о;
Привиђо је чудне слике,
Чудне слике и прилике! . . .

Час је видо младо момче,
Како стоји крај обале,
Како мутне гледа вале,
Па зборити вако поче:
Мог живота небо плаво,
Где си, где си, Лепосаво?

А час опет руке мале
Грчевито како с' ломе
У понору големоме
Пресецајућ' бурне вале,
Прислушкује: неми гласи!
„Ој Шишмане, проклет да си!“

Није мог'о трпит' више,
Под теретом душа с' слама,
До светогга оде храма,
Сама с' врата отворише.
Грешник уђе да грех каје . . .
Глухо доба, тишина је!

Пред Ђорђем је светим клеко,
Шаптао је речи тије,
Под теретом греха с' вије;
Манити је грешник чеко;
Ал икона Ђути стара . . .
Сам се собом разговара! . . .

У један пут бурно скочи —
Цикну, врисну усред мира,
К'о да тамо из олтара
Свети Ђорђе диже очи;
Ко да грмну усред грома:
„Крв с' не пере молитвама!“

„Ох, не дајте . . . пече, жеже!
„Ено хале како зија,
„Око мог се тела свија
„Па све јаче, јаче стеже.
„Ох не дајте . . . умрех туди
„Не дајте ме, добри људи! . . .

Грозница га мутна тресе
Као махнит виче, стење,
Главу бије о камење . . .
Клоне, паде, подиже се
Па у страху — гуја стара! —
Обеси се крај олтара! . . .

Затегну се танка жица
О коју се — питај оце, —
Меће једно кандилоце
Пред распећем светог лица,
Кад с' Јерина у храм крене,
Божје име да помене! . . .

Ма Јерина? . . . Шта је с њоме?
Она опет своје тера —
Презре веру, калуђера,
Храм у срцу дигла ј' своме . . .
У том храму трепте слова:
Љуби љуба деспотова!

Често гледа млад-витеза,
Како смерно пред њом стоји;
Како танке жице броји,
Танке жице златна веза . . .
Па јој срце јаче бије —
Бурне груди да разбије.

А Драгомир? . . . Тешко њему!
То је само сенка бледа,
Што ти тужно приповеда:
Све је прошло — крај је свему!
Гледа, блене, Ђути, стрепи . . .
Пропао је витез лепи! . . .

Кад зазвоне јасна звона,
Он се трза . . . немо гледа
На Дунаво — да сагледа,
Где борави вечно она
Кô да чује тужне гласе:
За Дунаво — *венчала се!*

И Јерина стрепи, ћути,
Тек кад чује танка звона,
На колена пада она . . .
Трзају је боли љути;
Па да терет с душе сними,
Шапће: Боже, опрости ми! . . .

Ал Бог ћути, небо ћути!
Само звезде трепте мале,
Па кô да су прошапталe:
У муци ћеш издахнути . . .
Молитву ти Господ неће —
Клетва клетву преживеће!

ПАВЛЕ ОРСАГ-ХВЈЕЗДОСЛАВ

СЛОВАЧКИ ПЕСНИК.

ПИШЕ Д. Б. ДОБРОСЛАВ.

(Наставак.)



Прелазимо на епски његов спев „Агару“, коју је хитро и замислио и извео. Материја је узета из прве књиге Мојсијеве. Управо бисмо овде имали посла са епском једном еписодом, која чини залет ка опширно изведеној епској слици те као таква има епскога стила и духа.

Песник нам износи призор, где Сара у осамљености својој пред Аврамовим станом тихо премишља. Лаки дах ваздуха, зрачак сунчани, што продире кроз палмово лишће, не утичу на њу ништа и не блаже јој унутрашњу борбу, што ју има да препати њена душа. Поглед један у даљину, поглед један у сопствено њено срце па из срца јој покуља нов извор, мржња, јер помишља на сина своје слушкиње. Из груди својих, које се надимљу са пребујна осећања, хули бога. У тај незгодни мах скочи на њу мали Исмајило, пун невине радости са јаребице, коју је баш тај час ухватио. Љутито га Сара одгурне, навивљући га змијиним леглом. А затим, кад се он позива на оца, допушта му, нек је само љуби као рођену матер. Он пак вели:

„Ja mám inú mamu! Stará baba si ty!
Mrchavá si, nuž ťa nerád!
Tam mladá mať, už ide od studnice,
ver tá ti dá. —“

— — — I bežal jako brúček
frnkajúc romo matke svojej v strety
a zďaleka už žaluje . . . nu, deti!
I došla Agar. Jako mládnik z jary
tak zjavila sa . . .

. Pleť tváre meni
sťa hodbábu sa lunenie, plam v skrytu —
je brunátna a preds'jak z polosvitu;
na skvosty oči riasne mihalniče
tak spadajú, jak trava do studnice;

Скине крчаг пун слане воде са главе на земљу

а кад јој Сара заповеди, да свог рођеног сина шиба, падне на колена, као „кад цвет на омарну обронку пада у несвест“ па моли и преклиње:

Milost, pani, svojej otrokyni!
Izmael krev je moja, verim, vinná;
však pomni, kebyš ty tier mala syna!

Сара се угризе за усну па брзим кроком улети под чадор.

Над Герарском долином шири крила ноћ, црна као гавран. Оданде од Хеврона језди најтмастији облак. Канда се гнев божји скупља по пространом своду небеском. Све је већ поспало, само још Сара бди. Приближује се страшна бура, од које дрхће и земља и чадор. Муње за муњама укрштавају се, дуготрајна грмљавина јечи са свију страна.

Од бујнога живота природина узете су све тајне, све боје, које ијоле само могу да потресу душу човечију. Већ се пред силом природе клања човечија душа, кад се наједаред из дивљега бешњења буре јасно зачује узвишен глас божји:

„Nielen v svitu
sa javim ja čo hladký lúč, lež i tu.
vo tmavej no i, zahalený, bývam;
Kto drzec ten, v to zpriet sa, čo mne vôla?
Kto? Kde? — Jak? Sáro pyšný! tys' to bola!?“

А поносна палма, муњом расцепљена, пада украј Саре на земљу. Сара сва претрне и са грчевитим срцем тешко уздане:

„Eloim, Silo, Silo.“ —

Буди Аврама из дубока сна те на његов прекор, да је грешнички, бојати се, и на његово питање, да ли данас није пренебрегнула своју молитву богу, да ли није страх без вере, признаје:

„Nie — ale prehrešila,
to na mňa hnev!“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

После устаје Адам и принаша богу жртву уми-
лостивилицу. Дим жртве диже се у високу стубу
право према небу, разбија тавне облаке а из светла
отвора једног у округу засија зар те се отуд чује глас:

„Modlitba tvôja došla k Hospodinu
vo vonnej obeti — — —

Otcovská radost svitne v tvojom oku.“

Сара слуша ту навест код врата. Пуна тајне
чежње и девичких снова хоће Агару да примора, да
јој по длану прорече будућност и да види, да ли се
може надати наследнику. Агара јој вели, нек се узда
у свемоћ божју а њој то разложе као завист и злобу
те Агара с дететом мора из куће. Сам Аврам одо-
брава ту пресуду те тако служавци не остаје ништа
друго, до ли да се пода тужној судби својој те да
угуши бол у срцу. Са дететом својим пође у пустињу.

Над свим сликама, које сада долазе, лебди дах
епског расположеја, то је у том спеву партија, која
највећма потреса. Ту је свака реч пластична, као у
мрамор урезана, свака је на свом месту те попуњује
и краси зграду целине. Величанствен је у описивању
пустиње и материних јада; то је описивање изведе-
но са нежним осећајем и живим бојама. Не зна човек,
да ли је то контраст међу мућурластим понашањем
дечијим, његовом најивношћу према дубокој збиљи
његова положаја и душевним болама матере његове,
или борба материнске душе, која се бори, издура и
најзад из борбе прекаљена изађе, дакле узор епске
снаге даје, не зна човек, је ли једно или друго, што
већма утиче на душу читаочеву. Свакако и једно и
друго доказује огромну епску снагу песникову, који
је ту умео прту једне одређене радње и смишљаја
створити епском сликом, пуном живота.

Агара је рада на Хеброн, да оданде са карава-
ном којом пође у завичај свој у Ниловој долини, али
промаши пут те западне у пешчану једну пустињу,
на коју је легла припека са свом својом тежином.
Нестаје јој леба и воде а умор јој обузме све удове.
Исмајила савлада жеђ те пред матером клоне на
земљу.

Ó decko! nech viem, že krú dá ti silu:
tu rozdrapím naskrze srdeca žilu!
kde jedna kvapka rosy? Slzte oči!

Проклиње Сару и род њен а богу се моли, да
је освети. У том се тренутку укаже гласник божји,
анђео хранитељ, на изјављује, да је бог чуо вриску
детењу и да се за дете брине, те пошто је ногом
снажно о земљу ударио, извирне вода из земље. Зар
анђела засенио је очи Агари, она устаје, узима своје
дете и полази правцем, који јој је показао анђео.
Песник се ригорозно држао библијског предања те
су му сва лица и њихова радња стављени под све-
моћ божју; отуда се може разложити и пасивност
Аврамова, која додуше ни најмање не буну епски

ток. Али то, што се песник ригорозно наслонио на
библијско предање, вуче за собом ту другу последи-
цу, да је песник ограничен на предану материју те
не приказује опширну борбу, што би баш одговарало
склопу епске слике. С тога овај спев крај свега сјаја,
којим песник обасипље поједине описе, није језгро
његова стварања, које, као што ћемо видети, треба
тражити у његову народну епу „Најникова жена“.

На широком затку слободне природе божје раз-
вија се грдна песничка моћ Хвјездослављева, да при-
роди измами стране, које живот, радости и јаде ње-
гова народа предочавају у јасним контурама епског
приказивања на слици, која потреса читаоца.

Pozdravujem vás, lesy, hory,
z tej duše pozdravujem vás!
Čo mŕcha svet v nás skvávi, zmorí,
zrak urknul jeho, zmámila
lož, ohlušila presila:
vy k žitiu privediete zas...
len jeden pokyn, zôšum lesný,
len jeden horskei riavy skok:
a duša už ladi k piesmi,
tkne sa jej líčik prečudesný —
— — — Z tej duše pozdravujem vás!

Де да мало изближе познамо предмет. Као гнездо
у тесном простору танког грања лежи колеба шу-
марева у тајовитом скровишту густих и мрачних
шума, опкољена силним цбуњем и шипражјем. Нису
баш особито се потрудили дунђери, кад су после
смрти старога шумара имали да оправе ту колебу.
Тек стрма једна путања води из долине амо, коју
тамна јела и оморика сакрива оку човечијем.

Nuž možné-li sem pristúpiť!
Možné-li sem sa dostať zrade
a kút ten blaha olúpiť? —
— Ach, zloba dvere najde všade!

Кад је стари Чајка отишао богу на истину, ре-
шио се његов син Михајло да одмах иште место
очино. С препоручним писмом у руци оде до спа-
хије, старог Виланија, па му понуди своју службу.
Крај свег јаког утиска, што на његову просту се-
љачку душу учини ванредни сјај властелинских соба,
за час се знаде наћи његова отворена природа те
му појава тим пријатније утиче, што се спахија сећа,
да му је једаред у лову стари Чајка спасао живот.
Тако постигне Михајло своју цел. У прекомерној ра-
дости, као да су му крила нарасла, одлети на Под-
вршје, где брзо себи све у ред доведе и богу за свој
успех благодари. Уз многе друге бриге пробуди му
се у души још и друга мисао, коју сад подрањује
свом јачином свог нежног осећања; још кад је код
надшумара био у служби, упознао се са својом ле-
пом Ханком.

Snáď nevedeli ani sami,
kde, kedy, jak sa poznali —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

no jeden stret: i boli známi;
zrak jeden, hlások prehodený,
prask biča, zhúkanie na tráve:
a osud jich bol zpečade ý,
je zapísaný do skaly.

Па како је сад постао самосталан, помишља на

то, да је запреси. У томе је прошла зима. Радосно премалеће донело је сватове, који су трајали три дана; четврти дан поздравило је Подвршје своје срећне госте добродошлицом.

(Наставиће се.)

СУНЦЕ И ЊЕГОВА СВОЈСТВА.

ОД СВЕТИСЛАВА КОЛАРОВИЋА.

Шта је то сунце? Шта је то, што таму ноћну гопи, светлост и живот свету даје? Како изгледа тај најапсолутнији монарх, који тако тајанствено све планете гони, те се око њега непрестано окрећу и то у правцу, који им он одреди? Тако се, без сумње мора запитати често сваки човек, који иоле размишља о великим догађајима у природи, јер у том се — као што рече један талијански научењак — баш и разликује човек од неразумних створова, који се плодовима природним насите, па не нађу за вредно ни да кадгод подигну очи према оном дрвету, са којег им плод пада.

Многи народи обожавали су сунце. Па дали их то понижава и најмање, као можда друге религијозне заблуде разних народа у разна времена? Не, никако, јер сунце изгледа човеку као најсавршенија слика божанства; с тога је и штудија о сунцу нешто најзвишеније, чиме се научењак занимати може. Сунце је извор и последњи узрок свега, што се на земљи догађа, стовариште неизмерне снаге и енергије; његова жива снага је главни покретач у целом планетном систему, — сунце је услов опстанку сваког живота, извор свију снага. Да сунца није, не би било циркулације у атмосфери, не би било кише, да ороси земљу. Право вели Тиндал (Tyndall), кад каже, да смо ми у механичком смислу деца сунчева. Топлота, светлост, механичка кретања, сви органски створови потичу и одржавају се том једином снагом, зрацима сунчаним. — Па за то се и трудили учени људи свих векова, да здеру вео, у који сунце тако вешто све тајне своје завија, да разгоне таму, којом овај чудновати покретач сваког живота, ова сјајна звезда своја велика дела покрива. Али су људи још и сада у борби са природом, у борби, да открију и продру у тајне сунца и његове снаге. Но како се наука сваким даном све већма развија, како су и физика и хемија астрономији на руци, то ће човечанство ма кад из те борбе изићи као победилац.

Са ово неколико речи нека нам је дозвољено прећи свом правом задатку. Намера нам је, да прикажемо сунце као тело у васиони и као извор живота у свету. Данас је сунце за себе предмет читаве науке и научењаци проводе читав век са једном или

другом партијом те науке, с тога не можемо овде све опширно излагати, него ћемо се трудити, да о свачем по мало, укратко али што јасније и разумљивије кажемо.

Физикални састав сунца био је старима књига са свим затворена. Истина примећавали су они слободним оком на сунцу неке пеге, но они или их никако не могоше протумачити или држаху, е су то планете између земље и сунца. Такове пеге посматрали су људи и доцније за Карла великог, и у новије доба у 16. веку, но свагда су их тумачили као планете између земље и сунца. Те хипотетичне планете назива астроном Тарде „*lunae borbonicae*“, а Малеперцијус „*sidera austriaca*“, јер их је австријски језуита Шајнер међу првима у новије доба посматрао. — Холандски астроном Фабрицијус посматрао је почетком 17. века једну повећу пегу на сунцу и пратио њено кретање, те је отуд закључивао, да се сунце око своје осовине окреће. Свима овима било је врло тешко посматрати, јер не имаћаху баш никаквих апарата. Тек Галилеј и Шајнер беху у стању мало боље ствар проучити, само што је овај последњи пеге тумачио по начелу старих, док је генијални Галилеј тврдио, да су пеге на самом сунцу, а њихово привидно кретање је резултат окретања сунчева око осовине.

Данас, кад се апарати за посматрање небеских тела јако усавршили, може се са обичним телескопом свагда констатовати, да се на сунцу налазе тамне, скоро црне тачке, пеге. Пеге ове обично су округле, не ретко се дешава, да више пеге заједно сачињавају једну неправилну групу. Унутарњи, централни део једне пеге је таман и ми ћемо га звати језгро или сен, спољашњи део је полујасан и зове се двор или полусен. Језгра међутим нису са свим црна, него се нама само тако чине за разлику од остале одвећ светле површине сунчеве. Ленгли и Целнер (Langley, Zöllner) доказују, да једна тако црна пега ипак 5000 пута више светлости издаје него иста толика површина пуног месеца. Галилеј вели, кад би језгро једне сунчане пеге у мраку гледали, да би нам оно више светлости давало, него све звезде скупа. — Често се језгро од двора јасно раз-

дикује, док више пута прелази једно у друго. Димензије пега врло су различне; неке видимо само као црне тачке, то су такозване „поре“, док су друге често врло велике, веће него цела површина земље, па чак и Јупитра.

оне половине, коју ми видимо, па их нестане на западној страни. За 14 дана се опет укажу на источној страни и чине исти пут као и пре. Отуд излази, да се сунце за неких 27 дана окрене око осовине. Много чешће нестају пеге или се мењају



Сељачка девојачка пошња из околине Београда. (Цртао Марко Иванишевић.)

Пре него покушамо рећи, шта су пеге, неће бити згорег, ако их мало боље упознамо. Онда ћемо лакше схватити и разумети, шта су оне. Пеге се укажу прво на источном крају сунца, пређу за нешто мање од 14 дана преко целог сунца, управо преко

још док их видимо на сунцу. Кад је пега у средини сунчане плоче, двор је око ње са свију страна подједнако широк; чим се пега према западу приближује, двор је све ужи на источној страни, баш као да би пега била много дубље од сунчане површине.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овај појав познат је у науци под именом „Вилзон-ов појав“, јер га је Вилзон први опазио. Он је за нас од особите важности, с тога ћемо се на њега доцније још осврнути.

Ако у исти мах опазимо више пега, то је њино привидно кретање паралелно, што је доказ, да то нису планете или трабанти, који би се око сунца кретали, као што мишљаху стари, него да припадају сунчаној површини, те се са сунцем и крећу. Што се пега већма удаљују од средишта сунчева, постају овалне, дугуљасте, док на послетку не пређу привидно у праву црту. При томе се крећу све спорије;

но оба ова појава су дејство перспективе, јер сунце је кугла, која нам се на небеском своду као круг пројцира, али уједно баш ова два појава нас најбоље уверавају, да су пега на сунцу самом. Пега су по сунцу врло разно распоређене, — најмање их је око сунчева екватора и око полова, а највише између 10 и 30° ширине са обе стране екватора. Често их је безброј на сунцу, а често прође по године дава, па не ћеш можда ни једне пега видети на сунцу. Оне се појављују периодично, периода им је нешто преко 11 година.

(Наставиће се.)

Л И С Т А К.

ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ КРАЉЕВИНЕ СРПСКЕ, ПРВЕ ВЛАДЕ КНЕЗА МИХАЈИЛА М. ОБРЕНОВИЋА III.

САОПШТАВА ИХ

ЈОВАН ДИМИТРИЈЕВИЋ, ПАРОХ ШИМУНОВАЧКИ.

I.

Писмо кнеза Михајила М. Обреновића, Његовом Превосходителству милостивом Государу Аиолонију Бутењеви, императорско-русијскому совјетнику, полномоћном министру при отоманској порти, разних орденев Кавалеру и пр. и пр. у Константинопољу.

Ваше превосходителство
Милостивви Госоударь!

Ја самъ званично Вашемъ превосходителству доставио, да самъ прокламацијомъ мојомъ све уредбе и поставленія потврдио, кое су на основанију устава издане. Но узевши у обзиръ уставъ и досадъ издата устроенија и уредбе, нашао самъ, дае совѣтъ устроениемъ овимъ нека права, која су уставомъ князу дата, себи присвоио.

Тако 8. Точка устава дае князу право бирати и постављати лица за Совѣтнике, безъ да онъ отомъ предворително предложеније одъ Совѣта очекуе. А у устроенију Совѣта на концу треће точке задржао е Совѣтъ себи, право, да князу чланове за постављанѣ Совѣта онъ поставља. Подъ каквимъ е ово околностима за време Господина Родителя мога учинѣно, нисамъ никогъ овдѣ питао, нити љу ком овдѣ што о томъ говорити, докъ не положимъ Вашъ совѣтъ, милостивви Госоударь. Но свакојко ми се чини, дае тиме уставъ нарушенъ, и да бы стваръ ову на полузу права княжескогъ тимъ већма поправити ваљало, што уставъ изрично опредѣљуе, какова ће лица князь за чланове Совѣта бирати.

Ја ово неспоминѣмъ нити наводимъ ради каквогъ

властолобія већъ едино из доужности, која е съ достоинствомъ мојимъ скончана, ерѣ као што самъ радъ да право свию во обште, а свакогъ во особъ у державномъ содружеству одержимъ, тако исто желимъ, да и она права, која князу припадаю, невредима остану, и да се тимъ начиномъ уставъ, коме смо се сви колицији заклели, невредимъ сачува.

16. Точка Устава опредѣљуе, да попечитель вноутрени дѣла, финансије и правосудија као и предсѣдникъ у Совѣту засѣдаваю, за време докъ су у служби, а по 8. §. устроенија Совѣта опредѣљуе се, не само да попечитель, пошто се по потреби одъ званија удали, опетъ у Совѣту засѣдава; овимъ е чиномъ князь у избору способни лица ограниченъ, морајући свагда таковы бирати изъ међу чланова совѣта, који су сада сви готово са тако малимъ вѣжествама снабдѣвени, а данас се за постављанѣ попечителя много способни лица наћи може. Садашњи су Совѣтници онакова лица, која су само збогъ дуговремене слоужбе мѣсто у Совѣту добила а не збогъ вѣжества своји.

Акое дакле на свомъ мѣсту то основоположение, да князь за попечительѣ најспособније бира, као што подъ овимъ условиемъ само онъ за добро правление землѣ емствовати може, онда га, мислимъ, нетреба у избору попечителя ограничити, да иѣ изъ међу Совѣтника бира. Призна ли се ово за основано и уставу сходно, онда слѣдоуе, да одпоштени попечитель не мора башъ у Совѣтъ вратити се, него и на онако званије, кое достоинству изванъ Совѣта сходно буде; ерѣ ако се при свакој промени попечителя ови у Совѣтъ боуду враћали, а изванъ Совѣта чиновници

на званіе попечительско поставлѣни боуду, онда бы Совѣтъ опредѣленіи брой свои Совѣтника далеко премашію, него што намъ уставъ прописуе. А да бы се равновѣсіе изъ међу князя и Совѣта одержало, ноуждное, да се князь неприморава, да попечитель изъ Совѣта узима, башъ кадъ бы се четврта точка устава двояко толковати дала, а камоли што му она, напротивъ тога, бездвоино право дае, да попечитель бырати, наименовати и поставляти може.

Ако я ове три последнѣ речіи добро разумѣмъ: то е князу слободно безъ ичегъ содѣйствія себи попечитель поставляти и бырати ихъ. Подъ быранѣмъ молимъ да се ништа друго не разуме, већ то, да се попечитель у званію свое донде держи, докле полза правителствена князя не побуди, другимъ способнимъ чиновникомъ замѣнити га, а нѣга на онакво званіе премѣстити, на комъ ће ко обштой ползи болѣ дѣйствовати моћи. Ја самъ у овој мисли тимъ већма подкреплѣнъ, што самъ на питања одъ моји нѣколико чиновника увѣренѣ получіо, да бы князь при свимъ своимъ добримъ качествама изванъ состоянія био къ добру дѣйствовати, и уваженіе свое кодъ попечителя своји сохрани, кадъ бы на томъ остало, да попечитель по потреби службу у совѣту, а изъ совѣта чланови за попечительство и тако обратно иду. Ограниченъ будући на ово само, морао бы князь, было добро, было зло, по нѣиној воли владати се, неимајући одъ кудъ валяне, и поуздане попечитель бырати, кромѣ совѣтника, који бы у свакомъ случаю велико надвѣсіе надъ княземъ имао.

Тако 17, точка устава содржава опредѣленія о случаима, у комъ могу совѣтници быти збачени. У сербскомъ преводу устава наведено, да се они неће моћи збачити безъ узрока, докле не бы было доказано кодъ високе порте, да су се учинили повинимъ каквог преступленія, или збогъ нарушенія закона иль уредба земальскій; а у турскомъ оригиналу стои; место докле не бы было доказано кодъ високе порте ово: „докле што непроступе противу закона землѣ и мое високе порте.“

По оригиналу не бы требало акта збогъ кривце каквог совѣтника високой порти подносити, већ бы довольно было, да то овоземни судови, као што нам то точка 27. устава изрично налаже, извиде и реше: а по преводу серпскомъ који е Петроніевѣ преводіо, долази: „да се ти совѣтници не могу званія лишити, докъ се не докаже кодъ високе порте, да су што згрешили; по томе дакле морала бы се акта у Цариградъ шилати и отудъ одобренѣ изчекивати.

У 23. точки устава одређује се, да онај, који не Сербинъ или који не націонално приміо каче-

ство Сербина, не може поставити се ни на једно одъ три гореспоменута места.

Гореспоменута три места у уставу разуму се: Попечитель внутренни дѣла, финансије и правосудіа, а за четврто мѣсто представника княжескогъ нема нигде ни спомена, дали и онъ мора бити рођенъ иль прирођенъ Сербинъ, или га князь може узети по својој потреби и одкуда му драго.

Точка 27. устава содржава, да се у Сербіи устроји више родова суда, а 30. точка одређуе опетъ три суда, имено: Примирителни, Окружни и Апелационни судъ. Но овде е потреба доказала се за верховни судъ еданъ, као трећегъ степена судъ починюћи одъ суда окружногъ; ер е примирителни судъ наличанъ на судъ полицайный, неголи на прави судъ, који е са правимъ формама снабдѣвенъ. О устројеню овомъ највишегъ суда ми се данасъ занимамо, а намѣрени смо за умаленѣ Совѣтника одъ нѣиховогъ числа нѣке одъ нѣихъ одвоити и у овај и највиши судъ поставити, као што смо о томе речъ већ у Цариграду имали.

Осимъ тога примѣтити имаѣмъ, да е правосудіе просторъ власти свое и на дисциплину званичника распрострло, и то јоште и онихъ, који подъ другимъ попечительствама службою. Такое судъ прошлогъ лѣта едного срезкогъ старешину, служећегъ подъ попечительствомъ внутренни дѣла, на три мѣсѣчно низверженіе са званія и на изгубленіе припадаоће му плате за то време, а безъ ичје тужбе и знаня попечителя внутренни дѣла осудио, зато, што овај дужност свою, коју му е овај преко начелника послао, извершио не. Тако е више пресуда правосудія пре доласка мога у Сербію надъ чиновницама финансиалнимъ и полицайнимъ изрекло, по којима е еднимъ укоръ, другомъ лишенѣ званія обзнанити валяло за дѣла, која би по себи предпоставлѣна путемъ административнимъ могла изправити и согрешивше чиновнике сходнимъ начиномъ казнити, безъ содѣйствія суда. Изъ овогъ дакле рађа се питањ: даљ бы што уставу противно было за то, што 27. точка устава дозвољава устројеніе разни родова суда, а овај родъ административногъ суда у свакомъ попечительству простирао би се надъ подчинѣнимъ му чиновницама одприлике онолико, у колико се власть примирителногъ суда надъ подчинѣнимъ му жителяма онога мѣста распростире, и тако бы подчинѣни чиновници одъ предпоставлѣни власти страхъ имајући, болѣ дужности свое одправляли, него што бы то чинили, кадъ бы знали, да ихъ предпоставлѣна власть топрвъ суду тужити мора и одъ овогъ помоћъ чекати, у комъ бы случаю правосудіе као неко надвѣшество надъ осталимъ струкама правленія имало; кое обаче всеагустѣйшии Покровитель неће желети, као што

самъ увѣренъ, да и допустити неће, да се већа представлениа чиновника, која извршеніе чина и званія са собомъ носе, путемъ политичнимъ суде.

Точка 27. устава содржава вољу царску, да буду Срби заштићени у њиховимъ добрама, њинимъ лицама, њиховој частіи и њиховимъ достојанству, а 66. точка устава изрично вели: „Никакавъ Србинъ въ обште и безъ изятія не може бити гонѣнъ и узнемираванъ, ни таино ни јавно, пре него што буде позванъ и осуђенъ предъ судомъ.“ Но сад се ево по-

јављую случаји на штету званичника, да нѣки одъ нихъ оне личности кое е съ њинимъ званѣмъ екопчано немај, нѣки би опетъ могли збогъ остали своји вѣжества у другој струци правлениа поднети, него, у опой у којој су постављени. Нѣки пакъ званичници таквогъ су обхождениа, да ихъ предпостављена властъ нити жели у званіу оставити, нити пакъ се такова доказателства налазе, помоћу којихъ би ихъ суду предати могла, са захтевомъ, да га премести на друго према обстоятелствама и вини манѣ или равно мѣсто. (Наставиће се.)

КОВЧЕЖИЋ.

УЗ НАШУ СЛИКУ.

Овога нам пута млади наш цинкограф **Марко Иваншевић** износи у слици одело девојачко у округу Београдском. Као што нас Милићевић у својој „Кнежевини Србији“ уверава, то је одело већиномъ рукотворина сељачкихъ женскиња. Сукно оне тка, ваљари им га носе и ваљају у ваљарницама, у Сребрници и у Јасеници, а после им га терзија кроји. Платно је њихово, само што купују предени памук. Воје су неке куповне а неке њихова мајсторија. У пређашње време имале су велике бротњаке а сад све иде бојацији. Него има — вели даље Милићевић — особито у некимъ селима ближе Београда, доста и куповног на сељацима, и то њихово јавно мишљење не одобрава.

Г Л А С Н И Ћ.

(Фонд дра **Ђорђа Натопшевића**.) Приликом смрти дра **Ђорђа Натопшевића**, а поводом тим, што се у нас одомаћује обичај, да, осим што употребљавамо венце и цвеће у другимъ свечанимъ приликама, полагамо скупоцене венце и на самртничке одре заслужнихъ покојника нашихъ, подигао је др. **Лаза Станојевић**, вредни председник срп. прав. Новосадеке општине и управитељ оvd. нар. школе, у овдашњој општини глас против тога обичаја, као да смо га тек од странаца примили. Ако, до душе, обичај, да се мили покојници ките цвећем, није стран него и наш, свакако је дивна и племенита мисао, коју је др. **Лаза Станојевић** тим поводом, зачео, а та је: да се оснује фонд у спомен неумрлихъ заслуга дра **Ђорђа Натопшевића** за школство наше ерпско, из којегъ ће се потпомагати ерпске вероисповедне школе и учитељи у сиромашнимъ ерп општинама **Стеван В. Поповић** предложи у цркв. одбору, да се тај фонд оснује прилозима оснивачкимъ, прилагачкимъ и помагачкимъ. А ванредна главна скупштина Новосадеке ерп. цркв.-школске општине 30. јулија донесе и нацрт устава за тај фонд. По уставу том постаје и множи се фонд тај а) приносом оснивача у износу од најмање 50 ф.р., које оснивачи положе једном за свагда било на један пут било у оброчима од више година, б) приносом помагача у износу од најмање 5 ф.р., које помагачи улажу годишње у благајну, в) приносом прилагача у износу од најмање 1 ф.р., које прилагачи прилажу годишње, г) даровима и завештајима. Фонд је намењен: а) да годишњом потпором потпомаже сиромашне ерп. право-

славне општине ерп. митрополије, да исте своје вероисповедне народне школе уреде и одрже према прописима закона, што постоје, и б) да годишњом потпором потпомаже удовице и сирочад учитеља, који су деловали на ерп. нар. вероисповеднимъ школама. Фондомъ рукује ерп. цркв.-школ. новосадека општина, а потпоре поделује по предлогу нар. цркв.-школск. савета. — То су најлепши споменици. Српски је народ показао у толико прилика, да уме ценити заслуге својихъ великана, па не жали ни жртава, када се ишту од њега. Ко на оваки споменик приложи што, диже споменик једном човеку, који је, као што неко рече, за ерпске школе учинио после св. Саве највише добра; диже споменик и себи, а користи свомъ роду.

(**Нестор међу учитељима**.) **Ставими́р Николић**, учитељ из **Врањева**, слави о. г. педесет година свога учитељевања 1837. год. на **Митров-дан** дошао је у **Врањево**. Родио се 1815. год. у **Прњавору Крушедолу**; основне науке учио је у манастиру **Крушедолу** код архимандрита **Димитрија Крестића**, а у **Карловцих** је свршио шест разреда гимназије и богословију, — препарандију доцније у **Сомбору** већ као народни учитељ. Колеге његове и ђаци спремају се, да му на **Митров-дан** ове године прославе дан педесетгодишњице. У месту има више породица, где је деди, оцу и унуку био учитељ. У самомъ месту имаде до 5000 његовихъ некад ученика.

(**Српски завод за глухо-неме у Митровици**) отворио је **Радивој Поповић**, учитељ глухо-немих, с дозволом високе земаљске краљ. владе у **Загребу**. У школи тој учиће **Поповић** децу, која су лишена слуха и говора: читати, писати, и гласно говорити, и т. д. на ерпскомъ језику. Толико још можемо јавити, да уписивање траје до 1. окт. по новомъ, а целокупно издржавање детета стаје месечно 35 ф.р. а. вр. Ко жели више што дознати, нека се обрати на самога учитеља у **Митровици**. Ово је први и једини такав завод у Српству широм и попреко. А како је **Поповић** већ и успеха показао у своме знању, велику би задужбину учиниле бар имућније општине, када би та годишње потпомагале, те да и сиромашнија деца могу уживати благодати, која им је ускраћена.

(**Истраживања по Босни и Херцеговини**.) Читамо у „Србобрану“: По налогу садање босанско-херцеговачке владе путује сада по Босни и Херцеговини више стручњака и професора, који испитују природнине овихъ земаља. Једни истражују руде и стварају рудокопе, други обилазе и проу-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

чавају шумарство, трећи босанско-херцеговачка врела, четврти истражују и сакупљају старине и старинске драгоцености и т. д. Свестрано се испитују извори босанско-херцеговачкога блага и добра, те се одмах и исцрпљују, чим се пронађу. Већ по други пут дошао је у Босну директор медицинско-хемичкога лабораторијума у Бечу, професор др. Лудвиг, који истражује по Босни и Херцеговини минерална врела. Прошле године понео је са собом сијасет боца воде са разних извора. Како чујемо, он их је кемички испитао и нашао, да многа босанска и херцеговачка врела садржавају доста јода, сумпора, железа, креча и разних лековитих соли. Ове године пак пронашло се доста лековитих извора на међи између Босне и Србије. Исти је професор већ испитао и те изворе, те се сада по налогу министра Калаја бави са испитивањем околине, одношаја и средстава, како да се по Босни и Херцеговини подигне више лечилишта, која ће се моћи натицати са првим западњачким купатилима. Како се поговара, босанско-херцеговачка влада кани та купатила подићи и уредити на рачун босанско-херцеговачкога ерара, па би се она издала разним закупницима под закуп, те би се и том привредном граном знатно припомогао и увећао приход босанско-херцеговачкога буџета (прорачуна). — Музеј босанско-херцеговачких старина, који је влада пре две године у Сарајеву подигла, организирао се у одборе и пододборе, који су по целој Босни и Херцеговини у главним котарским или окружним местима смештени. Ти одбори састављени су највише из чиновника, а све ми власти иду на руку при сакупљању старинских драгоцености, што се у народу налазе. Ове године изаслао је Мостарски одбор овога музеја учитеља Вида Вулетића-Вукасовића, да по Босни и Херцеговини истражује старе славенске старине, те ће га у његову подухвату, по препоруци земаљске босанске владе, имати све цивилне и војничке области подухватити.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Ђока Јовановић**), вајар, српски државни питомцац, изложио је у народном музеју у Београду своје дело: „Србијанску прелеју“, жанр-слику у гипсу. Новине пишу, да је израђена врло вештачки, а кр. српска академија наградила га је са 600 динара.

(**Јосиф Фалта**) је при конкуренцији за Шишманову стипендију у последњој главној редовној скупуштини „Матице Српске“ победио. Изложио је две своје сликарске радње, два лика познатих особа, рађене црном кредом на хартији. Ликови су дивно погођени, а израда је врло фина, уметничка. Хвале га људи, који су му и друге радње видели, да је вешт и компоновању. Јосиф је родом Румљанин, а гимназију је свршио у Новом Саду, где је положио и испит зрелости с одликом, па пошао био у универзитет, да слуша права. Но с универзитета га одведе воља к сликарству. Кад је као самоук свој лени дар умео тако лепо развити, у школи ће још боље, Сретно му!

САДРЖАЈ: * * * Песма од Војислава. — Последња лутка. Новела Марије С—еве. — Лепосава. Песма од Љубинка. — Павле Орсаг-Хвједослав, словачки песник. (Наставак.) — Сунце и његова својства. Од Светислава Коларовића. — Листак. Прилози за историју Краљевине Српске, прве владе кнеза Михајла М. Обреновића III. Саопштава их Јован Димитријевић, парох Шимуновачки. I. — Ковчежић. Уз нашу слику. (Селачка девојачка ношња из околине Београда.) — Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне белешке. — Читуља.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Од 1. Октобра о. г. почиње у Лесковцу излазити нов лист „за народне интересе“. Зваће се „Глас народа“ а издаваће га и уређивати штампар Димитрије Адамовић. Лист ће тај излазити дваред на недељу, четвртом и недељом, на целу табаку нешто мало већег формата, но што је наше „Стражилово“. Под ових ће шеснаест рубрика расправљати разна политична и просветна питања и доносити чланке и огласе: 1. Чланци разних струка. (?) 2. Политични преглед. 3. Из српских крајева. 4. Из словенског света. 5. Службене (да то нису т. зв. званичне?) вести. 6. Подлистак. 7. Дописи. 8. Месне (Лесковачке) вести. 9. Различности. 10. Новије. 11. Телеграми. 12. Књижевни огласи. 13. Трговачки извештаји са разних пијаца (Лесковац, Ниш, Београд, Смедерево, Шабац, Сисак, Штајнбрух, Будимпешта, Беч и т. д.). 14. Куре Бечке берзе. 15. Припослана. 16. Приватни огласи. Из програма нарочито вадино то, да ће „Глас народа“, како излази у средини новоослобођених крајева, упознавати читаоце са духом и мишљењем ондашњег народа, са његовим установама и другим разним приликама. Програм иште савесна и истрајна рада, па ако уредништво свом снагом прегне, да задатку свом што боље одговори, лист ће се лагано и сам препоручити.

— У „Београдском дневнику“ излази у преводу „Тајна острво“ од Жила Верна.

— Ово дана изашла је у Pester Lloyd-у у немачком преводу причаца Мите Живковића: „Златка“.

— По налогу мађарске знанствене академије ради Јован Фречкајија на мађарском т. зв. занатлијском речнику, у који ће скупити све оне речи и изразе, што долазе у разним занатима, те ће касти, како се мађарски каже ова или она радња, овај или онај алат и т. д.

ЧИТУЉА.

Крајем јулија о. г. умрло је у манастиру Крушедолу млади академијски сликар **Павле Шушман (Теодоровић)**. Родио се у Панчеву 1867. год., где је свршио шест реалних разреда, а у Пешти је провео две године у академији сликарској и свршио ју с врло добрим успехом. Пролетос се разболи од епидемике, те о Духових о. г. дође у Фрушку гору, не би ли се излечио, но није живио у Фрушкој ни три недеље. Покојник је био син сиромашног занатлије, а издржавао се од прилога, што је на њега купљено. Архимандрит Бранковић га је лепо примио и сваку му угодно пружао па и новчану месечну припомоћ обећао — но једног јутра нађу га у соби мртва у „Орлу“ ове године има од њега лик проте панчевскога Васе Живковића. За Суботичку читаоницу израдио је кредом ликове добротвора наше књижевности Остојића. Остало је после њега још у браће му у Панчеву цртежа, рађених кредом, које је спремао за стипендију. Добро би било, да се како браћа му побрину да те Павлове радње угледају гдегод света.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.